

O CELIBATU UČITELJIC. FERFOLJA J. PRAGA.*)

Pod besedama »celibat učiteljic« razumemo, nedobrovoljno, prisiljeno nezakonsko življenje učiteljic. Postava sicer na videz ne brani učiteljici vstopiti v zakonski stan, ali v resnici jo je prikovala k samskemu življenju z naredbo, da izgubi, vstopivši v zakon, svojo samostojno službo. Postava postavlja tukaj učiteljico pred trdi življenski dilema: odreči se samostojnega in težko priborjenega stališča, ali pa odpovedati se družini, možu, otrokom, t. j. odreči se zakonu in materinstvu. Iz tega bi se dalo pač sklepati, da se zakonsko življenje in javna služba ne dasta spraviti v soglasje. Toda pri drugih stanovih vidimo baš nasprotno, tam vidimo, da ni samo mogoča harmonija med javno službo in zakonskim življenjem, marveč občno prospešna. Kaj pa pri učiteljici? Ali je mogoče govoriti tu o kakem nesoglasju med vzgojo v šoli in vzgojo v družini, ali res ne vidimo, kako se tu krasno ujemata dve skupini istih psihičnih interesov? Vsi ugovori, ki se v tem oziru navajajo od zagovornikov celibata učiteljic, so ničevni in ne drže, če si jih od blizu ogledamo, in vse postave, ki izražajo te ugovore, so krivične.

Idealni namen vsake postave mora biti, odstranjati zlo in stvarjati dobro. A baš nasprotni namen vidimo v postavi o celibatu učiteljic! Postava brani tu učiteljici udeležiti se polnega razvoja žene,

*) V tem članku podajem glavne misli iz predavanja, katero je imela o tem vprašanju gđč. Bogomila Fiedlerová, učiteljica in izredna slušateljica češke filozofske fakultete, dne 7. decembra 1901. v »Ženskem krožku« akad. društva »Slavije« v Pragi. Op. pis.

onemogočuje ji izpolniti kot materi in so-progi še popolneje njeno življensko nalogo. Krasno in vzvišeno delo učiteljice je postalo s tem robovanje kaznjenca, vkovanega v dosmrtno okove. S tem se stvarja dvoje zlo: učiteljica, koji postave prepoveduje doseči največje življenske sreče, prestaja razumevati življenje in srečo, njena duša otrpne, njeno srce otopi, a ta njena duševna razdvojenost se prenaša i v duše izročenihi ji otrok. Nasproti temu bi se mogla učiteljica-mati, koje življenje je spolnjeno v najsvetejšem krogu materinstva, pri pouku tesneje in odkritosrčneje okleniti duše tujega otroka, spominjaje se na svoje lastne dete doma. Gledala bi na svet z očmi človeka, kateri je naredil za svoje drage vse, kar je mogel in hotel.

Pred poroko stvarja postava učiteljici veliko zlo, ker ji odreka v najkrasnejših letih srečo zakonskega življenja in materinstva, po poroki pa ji povzročá nič manjše zlo s tem, da ji jemlje svobodno in težko pridobljeno samostojno stališče. Jn zakaj? Morda za to, ker se trudi od rana do večera in deluje v dušah tujih otrok, podobna javnemu vodnjaku, iz katerega se vsakdo lahko zastonj napije in ugasivši si žejo, vanj pljune in gre potem mirno svojo pot dalje. O ne, za to ne, ampak zato, ker je — žena!

V javnosti se delo učiteljicino občuduje in hvali kot dobro, krasno in blagodejno, slavi se njo, voditeljico, vzgojiteljico mladine, ki požrtvovalno deluje človeštvu v prid. A zakaj jo potem nje častilec-mož, kot zakonodajalec, plačuje s kaznijo mesto s plačilom? Zato ker ne vidi v njej sebi enake socialne družice, ampak le neprijetno »konkurentinjo« v boju za obstanek,

za to ker sovraži njeno delo kot nevarno in njemu škodonosno »konkurenco«. Radi tega je izrabil najsilnejšo in najimenitnejšo gibno silo v človeškem življenju, spolni nagon, da ukroti svojo »konkurentinjo«. Če pa učiteljice vkljub celibatu, v nekaterih krajih, kot soproge in matere še učitelju jejo, dokazano je s tem le to, kako nujno je vprašanje celibata učiteljic, kot dela ženskega in obče socijalnega vprašanja, potrebno rešitve in kako tragično-mogočen je heroizem žen, katere za bori kruhek žrtvujejo često svoje življenje, svojo ljubezen in svojo srečo.

Vsled celibata ni samo učiteljica kaznovana pred in po poroki, ampak po poroki tudi mož, otroci, skratka cela družina, ker vpliva ta kazen neposredno in nanjo.

Učiteljico vrže usoda t. j. slavna šolska oblast premnogokrat v kako zapuščeno gnezdo, za koje bi delovanje inteligentne žene pomenjalo pravo srečo. Tada koliko je duševno tako visoko dospelih učiteljic, posebno mladih, začetnic, (moški so v tem prav malo na boljšem), katere bi mogle i mimo šole vplivati čisto iz samih sebe na svojo okolico? S kom torej naj se učiteljica druží, s kom naj občuje, pri kom naj išče duševne opore in razvedrila? Tu smo pri točki, ob kateri se naša hinavska javnost tako rada spodtika in katera je ženi-učiteljici zagrenila premnogo ur njenega življenja, katera je že promnogo njenih vrstnic spravila prerano pod črno odejo.

Zahaja-li učiteljica v družbo, k zabavam, gledajo zakonske kandidatnje istega okraja z zavistjo na njo kot tekmovalko, katera jim hoče prevzeti njih ženine. »Kaj hoče ta tukaj, saj se ne sme omožiti? Po tej moráli izvaja potem povprečna moška logika domnevanje, da je učiteljica le brezpraven, vsakemu dostopen predmet — kratkočasja! Če je pa učiteljica tako srečna, da je dobila poštenega inteligentnega moža, s katerim more občevati, katerega mogoče

tudi ljubi, — tedaj je ogenj v strehi. Vsakdo misli, da ima pravico vlačiti jo po zobeh, od »zgoraj« dobi migljaj in ukor in če ne posluša, sledi iz »službenih ozirov« prestava v kak drug kraj, kjer se morda že pred njenim prihodom razširi vest o njenem pohujšljivem vedenju in že v naprej otežkoči njeno stališče. In zakaj vse to? Za to, ker jo veže ona nesrečna vez celibata, katera visi kot Damoklejev meč nad njeno glavo, zato ker je — žena!

Žene, katerim se odreka zakonsko življenje in materinstvo, so za to fazo razvoja ubožnejše od drugih žen. Ljubezen k možu in svoji deci dvigala bi jo duševno više k novemu stremljenju in hrepenenju, obrojenemu po lastni sreči, napolnila bi jo z radostjo in ljubeznijo do življenja, poglobila bi v njej nazor na življenje po strani spolnega in zakonskega življenja in materinstva, ljubezen k možu in otrokom vzbudila bi ji globlje in svetejše zanimanje za narodne in občečloveške ideale, kot ga ima danes, ko je samo sušeča se veja na živem telesu občine, naroda, države. In na drugi strani bi se tudi mož v svojem stremljenju dvigal više na krilih duše razumevajoče ga žene, ona čarobna harmonija duš bi i njegovo tvorno moč krepčala, utrjevala. Spolni nagon bi našel v takem zakonu svoje očiščenje in notranje posvečenje, iz takega zakona bi izhajali otroci, vredni svojih starišev, take družine bi bila ognjišča, katera bi razširjevala blagodejno toploto po celi svoji okolici — — —

Vidimo torej, da deluje postava o celibatu učiteljic popolnoma proti idealnemu namenu vsake postave, da stvarja zlo in nič dobro, da je torej nepravilna institucija.

Imamo pa še drugi, imenitnejši, viši vzrok, da smo proti celibatu učiteljic. Postava je ugrabila s celibatom človeku — ženi najsvetejšo, najvišjo last — človeško svobodo in jo ukovala v najkru-

tejša suženstvo. Postava je tu podobna liberalnemu kapitalistu, ki delavcu, zahtevajočemu pravičnejše razdelitve dohodkov, s frivolnim posmehom odgovarja, da sta oba pred zakonom enaka. Žena pokorno prenaša to nepravilnost, trepetajoč za ljubi kruhek, ne upa se, dati življenjskega glasu od sebe, kakor da je v levji jami, kjer bi najmanjšemu gibljeju sledila gotova smrt. Ona misli, da se postava, ki se opira na tako močno razširjeno in trdno ukoreninjeno javno mnenje, ne da sploh nikdar odstraniti in niti tega ne poskuša, da bi si to javno menenje bližje ogledala in je razkrinkala kot napačno in krivično.

Javno mnenje se v prvi vrsti spodtika nad nosečo ženo učiteljico, češ, da ona pohujšuje v takem stanu šolske otroke v estetično-moralnem oziru. Farizejstvo! Kaj takega trditi more le hinavstvo združeno z egoizmom ali pa človek, kojega misel je po nečistih predstavah že popolnoma skaljena. Ali ne vidijo otroci doma v istem stanu svoje matere, omožene starejše sestre, tete in drugih žen? Ali se pohujšujejo otroci po drugih šolah in deželah, kjer ni celibata?

Ni to samo morala, katera leži tu na srcu javnemu mnenju, ampak učiteljica sama. Le pogledjmo, kako ona trepeče za ubogo učiteljico, ki bi morala v drugem stanu še poučevati. Da je to samo hinavstvo, leži na dlani; ni vredno zglubljati besed radi tega.

Kako vrediti pouk v času, ko bi morala učiteljica ostati v otroški postelji? Nič drugače, kakor se ga urejuje v drugih slučajih bolezni — z dopustom. Ali teh dopustov bi bilo preveč! Nikakor. Ali bo vsaka učiteljica omožena, bo-li vsaka omožena učiteljica vsako leto potrebovala dopust? Ali ne bo vedno veliko odstotkov neomozženih, vdov brez otrok ali z odrastlimi otroki? Ali ne bodo ravno te učiteljice

drage volje suplirale za svoje kolegince, v zavesti, da se jim v podobnem slučaju povrne z isto uslugo? Ali ne bi tu rado voljno supliral učitelj za svojo ženo ozir. ženo svojega tovariša ali drugega prijatelja?

D o j e n j e. Ali bo došla vsaka mati učiteljica? Doji danes vsaka mati? Ogromno je število žen, katere ali ne morejo ali ne smejo ali pa nočejo opravljati tega dela. One učiteljice, ktere bodo mogle, smele in in hotele dojeti, imeti bi morale pravico na humanitetne olajšave, kakor: najnižji razredi z najmanjšim številom ur pouka in podobno.

O s k r b o v a n j e o t r o k . Ali oskrbuje danes vsaka mati popolnoma sama svoje otroke? Ali niso tu pestunje, dojljice? Če morejo druge matere izročiti svoje otroke v varstvo če tudi tujim, ali dobrim in zanesljivim rokam, zakaj ne bi mogle delati tega učiteljice?

V z g o j a o d 2 - 14 l e t. Resnica je, da so v tej dobi matere otrokom še najbolj potrebne. Toda, sedè res naše matere od rana do večera pri svojih malih in ne delajo nič drugega, nego da skrbje za otroke? B o g a t e letajo po obiskih, po društvih, zabavah, često po celi dan ne vidijo svojih otrok, u b o g e se pa ubijajo celi božji dan z delom svojih rok in komaj jim ostaja časa, da pogledajo malo k svojim otrokom. Sicer pa, kako vzgajajo danes svoje otroke postrežnice, delavke, kmetice, perice, šivilje, trgovke itd.? Zakaj bi torej le učiteljice imele celi dan bdeti nad svojimi otroci kakor sojenice? Gotovo bi zadoštovalo, če bi učiteljica v prostih urah skrbela za vzgojo svojih otrok, gotovo bi jim kot pedagoginja in izobrazena žena podala za četrto ure več, kakor povprečno kaka druga mati za celi teden.

Le pogledjte te naše matere, kako vzgajajo svoje otroke: često ne slišite nič drugega nego groznje, zmerjanje, rotnje in tepež.

Toliko torej o družinskem življenju učiteljic. Ne smemo pa pozabiti, da se tu ne da delati nobenih šablon, vsak slučaj se bo reševal sam za-se. Gre pač v prvi vrsti za to — in tega ni smeti opustiti z očij nikdar — da moramo rešiti učiteljice iz okov krivičnega celibata. V bodočnosti se pa pokažejo različne oblike: ene učiteljice se ne bodo hotele močiti, ali to bode celibat dobrovoljni, častni, druge se pomožè, in tudi tu bodo slučajji različni: ene bodo mogle in hotele učiti dalje, druge zopet ne. Nobena učiteljica ne bo prisiljena vstopiti v zakon, ali tudi nobeni se ne bo branilo omožiti se in učiti dalje. S tega stališča je smatrati za nazadnjaško mišljenje in za najgrši egoizem, če pravijo starejše učiteljice, (ki so mogoče že izgubile upanje na zakonsko srečo): »Kaj bom imela jaz od tega? Ničesar več! Zakaj bi torej druge vrstnice imele kaj več od mene?«

Druge zagovornice celibata se izgovarjajo, da se potem ona mesta omoženih učiteljic ne bi drugače izpraznjevala kakor sè smrtjo ali pa z visoko starostjo dotične učiteljice. Res je to. Toda, ali sem res tako nizek, sebičen in tako zaslepljen, da se mi zdi ljube, če vidim poleg sebe človeka stradati, trpeti, veneti, samo da pridem sam preje na njegovo mesto, kjer me čaka ravnostislausoda — kakor pa, če vidim svojega bližnjega srečnega in zadovoljnega, a lahko upam, da postanem i jaz tako srečen in zadovoljen?

To bi bile torej glavne misli iz predavanja gđc. Fiedlerove. — Govorila je seveda v prvi vrsti v imenu enakomislečih in enakotrpečih učiteljic na Češkem, jaz pa mislim, da bi te njene besede lahko do pičice ponovile i slovenske učiteljice. Izvzamem tu le one, kojim stoji baje tretjeredništvo in večno devištvo više od zakonskega življenja in one, kojim je materijali stičen duh našega časa že tako otroval srce in duha, da vam z naivno frivolnim

nasmehom priznavajo: če me hoče mož imeti, naj me redi. Vse druge pa gotovo vidijo v svojem celibatu veliko krivico in marsikatera izmed njih je to krivico bridko čutila.

Kako temu odpomoči? Nič drugače, kot se samopomočjo, z organizacijo. Razsodni, pravični in resnično svobodomiselni življi (pseudoliberalnih je na Slovenskem še preveč) na strani moških bi učiteljice brez dvojbe podpirali. Opozarjam tu na »splošno slovensko ž. društvo v Ljubljani«, katero bi lahko vodilo to akcijo v odpravo celibata učiteljic. Prvak napredno-narodne stranke na Kranjskem se je izrekel za enakopravnost žene z moškim, od njegove stranke bi bilo potemtakem pričakovati prej podpore kot nasprotstva.

Razsodno in napredno učiteljstvo se tej pravični zahtevi svojih tovarišic gotovo ne bi upiralo. Ne manjka torej nič drugega nego inicijative na strani prizadetih učiteljic samih.

VEČERNE URE. UTVA. TRST.

I.

Dejala sem mu: »Ah, ne hodi,
glej, tudi sem prišel bo maj;
kipelo cvetje bo okoli,
kot nekdam.«

»Veselo kimala bo oljka,
in lovor zopet bo duhtel,
mehko bo o večernih urah
val šumel.«

A kaj so bile mar mu prošnje?
Odšel je v sivi, daljni svet;
po nebu solnce majske plove —
v srcu led.

JUDEŽEV POZDRAV. IVAN CANKAR. DUNAJ.

Kakor v sanjah je minilo tisto leto, ko ser: užival njeno ljubezen.